

INHOUD

INLEIDING	1
HOOFDSTUK 1 Wie is een vreemde?	8
HOOFDSTUK 2 Vluchtige intimiteit	14
HOOFDSTUK 3 Een wereld bestaande uit vreemden	38
HOOFDSTUK 4 Het interactiemechanisme	58
EPILOOG	97
EXPEDITIES	101
DANKWOORD	110
AANGEHAALDE WERKEN	112
SOORTGELIJKE TOESPRAKEN	115
OVER DE AUTEUR	116
OVER TED	117
OVER TED BOEKEN	118

Praten
met
vreemden

INLEIDING

De toonbank van de slager is zo hoog dat ik op mijn tenen moet staan om de blik te vangen van de man die de broodjes maakt. Ik bestel en hij knikt. Als ik een stapje terug doe, hoor ik boven me een stem. 'Hoe gaat het ermee?' vraagt de slager vanaf zijn ladder. 'Niet slecht', zeg ik. 'En nog een stuk beter als ik dat broodje eenmaal opheb.' Hij lacht en richt zich weer naar de blikken op de plank.

'En met jou?'

Hij draait zich weer om. 'Met mij? Toen jij binnenkwam werd m'n dag meteen goed.' Hij buigt even en glimlacht. Hij bedoelt het als compliment en ik besluit het ook zo op te vatten. 'Heb je een vrije dag?' Ik ben niet gekleed op kantoor en begrijp wel waarom hij die vraag stelt.

'Nou, ik ben schrijver, dus ik zit gewoon achter mijn computer.' Ik maak een typegebaar. Hij vraagt waar ik mee bezig ben.

'Het is een boek over praten met vreemden.'

'Dat meen je niet! Leuk zeg.' Hij stapt van de ladder af. 'Dat doe ik zelf nou de hele dag door. Ik bedoel hier, tuurlijk, da's mijn werk. Maar ook overal elders.' Hij spreidt zijn handen in de lucht: over de hele stad, zo laat hij me zien. 'In een lift of zo, weet je wel. Niet de hele tijd natuurlijk, het is niet altijd gepast. Maar gewoon hallo of goedemorgen. Laatst sta ik in een lift en ik zeg tegen de vrouw naast me, ik kijk haar aan en zeg gewoon: "Goedemorgen", en dan kijk ik weer naar de liftdeur. Ik wil niet dat zij denkt dat ik iets van haar wil,

daar gaat het niet om. Nou, ze draait zich naar mij toe en zegt: “En jij ook goedemorgen.”

Dan zegt ze: “Weet je, dank je wel. Nu voel ik me als een mens.” Ik probeer het gewoon steeds. Ik bedoel, ik wou dat iedereen het wist. Mensen hoeven niet zo te leven, alsof we hier niet allemaal bij elkaar zitten.’

Praten met mensen die ik nog nooit heb ontmoet, betekent voor mij avontuur. Het is voor mij vreugde, opstandigheid, bevrijding. Het is hoe ik leef. Waarom? Omdat als je met vreemden praat, je mooie en verrassende onderbrekingen teweegbrengt in de verwachte verhaallijn van je dagelijkse leven. Je wisselt van perspectief. Je vormt kortstondige, betekenisvolle verbindingen. Je loopt tegen vragen op waarvan je het antwoord dacht te weten. Je verwerpt de ideeën die ons zo wantrouwig maken tegenover elkaar.

Ik denk hier al heel lang over na. Het is niet alleen zo dat mijn interacties met vreemden voor mijzelf belangwekkend zijn. Ik ben ook gefascineerd door het leven van anderen, door hoe mensen over de hele wereld met vreemden praten, waarom ze dat doen en waarom soms niet. De afgelopen tien jaar heeft mijn fascinatie zich uitgebreid naar de netwerkmaatschappij, met al zijn nieuwe technologieën die in potentie kunnen leiden tot nieuwe verbindingvormen. Veel van de ideeën die hier aan bod komen, zijn gevormd tijdens een universitaire cursus die ik gaf bij het Interactive Telecommunications Program van NYU (New York

University). In deze cursus heb ik technologen, programmeurs en app-ontwerpers geleerd om te begrijpen hoe de vreemden die zij bij elkaar proberen te brengen zich eigenlijk gedragen, en waarom mensen zich op een bepaalde manier gedragen tegenover mensen die zij niet kennen.

In dit boek verken ik waarom met vreemden praten goed voor je is. Ik onderzoek hoe mensen zich kunnen openstellen voor interactie – al is het maar een kort gesprekje – met vreemden, en welke fascinerende dynamiek hieraan ten grondslag ligt. Wat is er voor nodig om gewoon hallo te zeggen tegen een vreemde die je op straat tegenkomt? Hoe zou die interactie zich voort kunnen zetten? Op welke plaatsen is de kans groter dat je de interactie aangaat met mensen die je niet kent? Hoe maak je je weer los uit een gesprek? Het lijken allemaal eenvoudige vragen; maar dat zijn ze niet, zoals we zullen zien.

Dan nu de spelregels. Het zou vanzelfsprekend moeten zijn, maar dit boek gaat juist over het opmerken van dingen die vanzelfsprekend zijn. Dus voor alle duidelijkheid: als het gaat over praten met vreemden, heb ik het over echte, open en respectvolle interactie. Het is niet mijn bedoeling om goed te keuren of te suggereren dat ongewenst, vijandig contact – met andere woorden: intimidatie op straat – bijdraagt aan ons gevoel van verbondenheid of onze menselijkheid. Praten met vreemden kan ook een vorm van geweld zijn: denk aan uitfluiten, schelden, iemand als (lust)object zien, inclusief opmerkingen over zijn of haar lichaam, spot, bedreigingen door versluierd taalgebruik en bedreigingen louter door toon. En niet alleen op het moment zelf – als mensen

regelmatig tegen dit soort gedrag aanlopen, leren zij het aan om niet met vreemden te praten. Als burger op straat heb je twee verantwoordelijkheden. Ten eerste vriendelijk en respectvol zijn. En ten tweede luid protesteren als je verbaal of fysiek agressief gedrag ziet op straat, tenminste zolang je denkt dat je hierover uitspreken de zaak niet erger maakt. Zorg ervoor dat iedereen in staat is in het openbaar positieve interacties aan te gaan met mensen die zij niet kennen – door herrieschoppers, haters en intimiderende personen tot de orde te roepen. Doe het zelf niet en tolereer het niet bij anderen.

Dit boek gaat over praten en ook over kijken, luisteren en alert zijn op de wereld om je heen. Ik wil laten zien dat zelfs zeer kortdurende vormen van contact lyrisch en diepgaand kunnen zijn, je begrip van mensen die jou vreemd zijn kunnen vergroten en je inzicht in hen kunnen verdiepen. Ik wil het onzichtbare mechanisme en de betekenissen van interacties op straat blootleggen. Ik wil je een nieuwe manier geven om verliefd te raken op de wereld.

1 Wie is een vreemde?

Hoe verdeel je de wereld in bekend en onbekend? ‘Vreemde’ is een ongrijpbaar begrip – je denkt dat je weet wat het betekent totdat je probeert het voor jezelf te verklaren. Het verwoordt een idee dat op onzichtbare wijze structuur geeft aan je dagelijkse leven, aan wat je ziet, de keuzes die je maakt, de manier waarop je beweegt. Wil je weten hoe ongrijpbaar het precies is? Zeg me dan wat je bedoelt als je het over een ‘vreemde’ hebt. Ik vraag dit vaak aan mensen, en uiteindelijk komen bijna alle antwoorden neer op het volgende, wonderlijk tegenstrijdige lijstje:

- Iemand die je maar één keer hebt gezien.
- De hele wereld van mensen die je nog nooit hebt ontmoet of bent tegengekomen.
- Alle mensen die jou onbekend zijn maar misschien wel kenbaar zijn; de mensen die je op de een of andere manier wel als individu ziet, maar niet eerder persoonlijk hebt ontmoet of met wie je niet in aanraking bent gekomen.
- Mensen over wie je persoonlijke informatie hebt, maar die je nog niet hebt ontmoet, zoals een vriend van een vriend of een publiek persoon.
- Iemand met een andere context dan jij, of dit nu ideologisch of geografisch is.
- Iemand met wie je niets gemeen hebt.

- Iemand die geen deel uitmaakt van een groep waartoe jij jezelf zou rekenen.
- Iemand die je niet kunt verstaan.
- Iemand die een bedreiging vormt.
- Iemand die je regelmatig tegenkomt maar van wie je niets weet, behalve wat je zo kunt waarnemen.
- Iemand wiens naam je niet kent.

Bij nadere bestudering van onze ideeën over vreemden blijkt het denkbeeld dat een vreemde iemand is voor wie je bang moet zijn, vaak onhoudbaar. Het is toe te schrijven aan het ‘vreemdelingengevaar’ dat er bij kinderen wordt ingehamerd of dat is overgenomen uit de media, en valt niet te rijmen met onze eigen belevenissen. Wie we als vreemde zien, is individueel afhankelijk en wordt bovendien bepaald door onze cultuur en geschiedenis. Grote gebeurtenissen kunnen invloed hebben op de manier waarop wij met vreemden omgaan – en daarmee op onze ideeën over wie zij zijn. Bij ernstige verstoringen in ons leven, zoals een storm, een overstroming, een stroomstoring of een metrostaking, schorten we onze normale verwachtingen op en wordt het gemeenschapsgevoel boven angstgevoelens geplaatst. De toenemende reeks terreuraanslagen over de hele wereld door islamitische fundamentalisten versterkt de argwaan tegenover vreemden in directe zin – en wakkert allerlei onlogische en ongegronde veronderstellingen aan over welke soort vreemde een bedreiging vormt.

Onze opvattingen over vreemden en hoe wij ons tegenover hen gedragen, verschillen ook per situatie. Is het donker, ben ik

alleen, ben ik op bekend terrein, ben ik verdwaald, ben ik op deze plek in de minderheid?

Wie geldt als vreemde? Wie begroet je en wie vermijd je juist? Mijn vierjarige dochter dwingt mij ertoe deze vragen voortdurend te stellen. Ik woon met mijn gezin in een grote stad, in een wijk waar woonblokken en winkelstraten elkaar kruisen. Als mijn dochter en ik door de buurt lopen, kijk ik hoe zij vreemden uitzoekt.

Ik zeg tegen de meeste mensen hallo, en zij wil nu weten waarom. *Zijn dat onze vrienden?* vraagt ze dan. 'Nee, da's gewoon een buurman', kan bijvoorbeeld het antwoord zijn als het iemand is die we vaak zien of iemand die in de buurt van ons huis loopt. *Kennen wij ze?* 'Nee, we zijn ze nog nooit tegengekomen.' *Waarom zei je dan hallo?* 'Het is gewoon fijn om aardig te zijn.' Ik bedenk me twee keer voordat ik haar dat vertel, al meen ik het wel. En als vrouw weet ik heel goed dat vreemden op straat niet altijd nobele bedoelingen hebben. Het is ook fijn om aardig te zijn, én het is goed om te leren wanneer je dat niet moet zijn. Maar dat betekent allemaal niet dat we bang moeten zijn.

In de buurt van ons appartement zit een doorgangshuis en onder de bewoners zitten enkele gevallen die op de een of andere manier een beetje 'apart' zijn. Ze zijn bijvoorbeeld erg armoedig gekleed, dragen ongewassen kleren of ze gedragen zich zo dat het lijkt alsof ze aan de drugs zijn. Soms maakt hun taalgebruik of hun lichaamstaal mij verdacht op gedrag dat al dan niet onschuldig kan zijn. Afhankelijk van de situatie voel ik mij meer of minder op mijn gemak en ik wil dat mijn dochter ziet dat ik telkens keuzes maak – en leert om die zelf ook te maken – over wie ik begroet en hoe ik juist contact vermijd met iemand die zich volgens mij onvoorspelbaar of

onaangenaam zou kunnen gedragen. Ik wil dat zij een belangrijk onderscheid begrijpt binnen de ‘wereld van vreemden’: onvoorspelbaar of onaangenaam is niet per definitie gevaarlijk.

Op een ochtend, terwijl we op weg zijn naar school, staat er halverwege de straat die we gewoonlijk aflopen een man boos naar de lucht te schreeuwen, met zijn voeten te stampen en met zijn armen te zwaaien. Ik zeg tegen mijn dochter: ‘Laten we een andere weg nemen’, waarop zij vraagt: *Waarom kunnen we deze weg niet nemen, hij is toch onze buurman?* Een eenmaal gestelde vraag brengt allerlei andere vragen met zich mee. Ik moet me afvragen waardoor ik me ongemakkelijk voel en of dit op een juiste intuïtie gebaseerd is of misschien op vooroordelen waar ik blind voor ben. Vandaag zeg ik: ‘Nou, die man ziet er nogal boos uit en ik wil niet te dicht bij hem komen.’ *Waarom is hij boos?* vraagt zij. ‘Ik weet niet wat hem dwarszit, maar aan de manier waarop hij schreeuwt en wat hij met zijn lichaam doet, weet ik dat ik nu niet in zijn buurt wil komen.’ Ik kijk hoe zij dit in zich opneemt. Ik ontwijk expres de korte formulering: ‘Hij doet gek’, al zou ik dat tegen een volwassene wel zo zeggen. Niet zozeer uit kieskeurigheid over mijn woordkeus als wel om een spervuur aan vragen te vermijden waarop ik op dit moment zo midden op straat geen pasklaar antwoord heb. Wat is ‘gek’? Hoe is hij zo geworden? Is hij altijd gek? Hoe weet ik of iemand gek is?

Wat voor mij op dit moment telt, is om haar te leren waarnemen, niet om te leren benoemen of categoriseren. Dat is een zware opgave: categoriseren is nu eenmaal iets wat onze hersenen doen. We categoriseren mensen om hen sneller te leren kennen. We zien bijvoorbeeld jong, oud, blank, zwart, man, vrouw, vreemde

of vriend, en aan de hand van de informatie die in dat hokje – het hokje OUD, VROUW, VREEMDE enzovoort – is opgeslagen, definiëren we dit. Soms kunnen we gewoon niet anders, maar het gevolg is wel dat mensen op individueel niveau totaal onbekend blijven.

Categoriseren – en zijn kwaadaardige broertje stereotyperen – leer je thuis, op school, op straat. Daarnaast is de manier waarop wij elkaar bekijken diep geworteld in de menselijke geschiedenis. Sommige academici gebruiken het platte argument (en dit wordt door de media nog extra versimpeld) dat we daar al in een vroeg stadium van de menselijke evolutie voor geprogrammeerd zijn, toen de mens in een omgeving met zeer weinig middelen baat had bij een sterk gevoel van ‘wij en zij’ om de keuze te bepalen wie hij zou helpen en wie juist niet, waardoor de eigen groep een grotere kans op overleving had. Met andere woorden: ooit waren angst en vooroordelen bruikbaar. Mogelijk is het op de een of andere manier waar dat we ooit afhankelijk waren van het gesloten houden van onze groep. Maar theorieën die zeggen dat mensen ergens voor geprogrammeerd zijn, moet je uiterst kritisch bezien. Je kunt een idee gebruiken als een moker en jezelf wijsmaken dat er iets is wat we niet kunnen veranderen. Het feit dat het ‘wij-zij’-denken diep wortelt in de menselijke geschiedenis, betekent niet dat het natuurlijk of aanvaardbaar is. Het betekent niet dat vooroordelen onvermijdelijk en onveranderlijk zijn, of dat we ons moeten laten voortdrijven door angstige en defensieve instincten.

Er bestaat geen twijfel over dat je moet kiezen wie je kunt vertrouwen. De wereld is vol gevaren, en sommige daarvan dienen zich aan in de vorm van een onbekend gezicht. Om toch veilig door deze wereld te kunnen laveren, moeten we keuzes maken. Dat kan

op een aandachtige en fatsoenlijke wijze. Doe je dat niet, dan blijf je in een eendimensionale wereld steken, verstoken van eerlijk menselijk contact en van onderbrekingen die je wakker schudden.

Dat is allemaal verre van eenvoudig. Iemand die je nooit eerder hebt ontmoet echt zien, is een moeizaam leerproces: maar al te vaak laten we ons uit gemakzucht verleiden mensen snel in een categorie te plaatsen. Afgaan op je eigen waarneming – daadwerkelijk, zonder overhaaste conclusies, aandacht schenken aan wat je zintuigen je vertellen – kost tijd en inspanning. Het is geen bliksemsnelle reflex, maar een vaardigheid die je kunt leren. Je kunt het bijvoorbeeld oefenen in situaties waarin de inzet laag is. Maak eens een wandeling door het park, gewoon overdag, en kijk naar de mensen om je heen. Wat zie je? Waardoor word je op je gemak gesteld en waardoor juist op scherp gezet? Wie geldt er als vreemde?

Wat je ook vindt, en waar het ook vandaan lijkt te komen, één ding is zeker: we worden omringd door individuen, niet door categorieën. Het leven kan avontuurlijk zijn, en elke dag weer kun je opnieuw dat avontuur aangaan. Echt begrijpen hoe je de wereld onderverdeelt, je zintuigen gebruiken om te kiezen met wie je (nader) wilt kennismaken, de tijd nemen om hallo te zeggen tegen een vreemde – zulke gewaagde ondernemingen kunnen je emotionele beleving van de buitenwereld veranderen. En tegelijk kun jij de buitenwereld zelf ook veranderen.

2 Vluchtige intimiteit

Voor praten met vreemden geldt op z'n minst dat het goed voor je is. In het ideale geval is het een verfijnde verstoring van je verwachtingen op een moment dat je op straat loopt of in de bus zit, bij de kruidenier aan het winkelen bent of in een museum rondwaalt, terwijl je wegdroomt op een bankje in het park of heel lang moet wachten in de rij. Als er iets onverwachts gebeurt, wordt je aandacht daar volledig naartoe getrokken en word je je bewust van de wereld om je heen. Je bent wakker. Als je contact hebt met een vreemde zit je niet in je eigen hoofd, je gaat niet op de automatische piloot van A naar B. Je bent geheel aanwezig in het moment zelf. En aanwezig zijn geeft je het gevoel dat je leeft.

Je bent bovendien met anderen verbonden. Gesprekken met vreemden vervullen een essentiële behoefte: de behoefte aan intimiteit. Anders dan je misschien denkt, zijn het niet alleen bekenden die deze behoefte kunnen vervullen. Wie de bestanddelen van intimiteit – een gevoel van verbondenheid, het gevoel tot een bepaalde gemeenschap te behoren, dicht bij anderen te staan – in zijn leven moet ontberen, zal daaronder lijden. Als we aan intieme relaties denken, is dat gewoonlijk de band met familie, vrienden, geliefden, een mentor, een biechtvader of andere vertrouwelingen. Mensen die we net zo goed kennen als onszelf, die we vaak zien en die we missen als ze weg zijn,